

Lausunto

31.01.2022

Asia: VN/11443/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista annetun direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia vaikutuksia näette ehdotettujen muutosten aiheuttavan?

Esteettömyysdirektiivi on tärkeä työkalu vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen osallisuuden yhteiskunnassa vahvistamiselle. Sillä toimeenpannaan niin Suomea kuin Euroopan unionia koskevia perus- ja ihmisoikeusvelvoitteita ovat niin Suomi kuin EU liittyneet YK:n vammaissopimukseen. Tähän liittyen on yllättävää ja valitettavaa, ettei lainvalmistelua ole kiinnitetty paremmin YK:n vammaissopimukseen. Olisi syytä selkeästi esimerkiksi tunnistaa, kuinka esityksen toteuttaa YK:n vammaissopimukseen liittyvää määräystä, jonka mukaan saavutettavuuden ja esteettömyyden ei tule riippua toiminnan julkisesta tai yksityisestä luonteesta.

Direktiivi itsessään jättää kansallista liikkumatilaa, jota on tärkeää käyttää YK:n vammaissopimuksen hengessä sellaisten implementointiratkaisujen tekemiseen, jotka toteuttavat direktiivin velvoitteita vähimmäistasoa pidemmälle. Nyt esillä oleva luonnos on tässä suhteessa valitettavasti vielä puutteellinen eikä hallituksen esityksessä edistetä vammaisten ihmisten oikeuksia riittävästi. Itä-Suomen yliopiston näkökulmasta esitys on vielä keskeneräinen ja vaatii perusvalmisteluvaiheen jatkamista.

Ilman huolellista kansallisen lainsäädännön perusvalmistelua direktiivillä tavoiteltuja vaikutuksia ei voi saavuttaa. Valmistelussa olisi tärkeää hahmottaa selvemmin direktiivin suhde YK:n vammaissopimukseen ja pohtia kansallisia lainsäädäntöratkaisuja YK:n vammaiskomitean laatimien vammaissopimuksen tulkintaa ohjaavien yleiskommenttien kautta. Myös esitetyn lain suhdetta yhdenvertaisuuslakiin olisi syytä pohtia perusvalmistelussa vielä tarkemmin, jotta direktiivin suhde etenkin kansallisiin kohtuullisen mukauttamisen vaatimuksiin hahmottuisi paremmin. Tässä yhteydessä apuna voi käyttää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisuja, kuten pankkipalveluja koskevaa vuonna 2021 annettua ratkaisua dnro 752/2019.

Hallituksen esityksestä puuttuu asianmukainen yhdenvertaisuuskysymysten arviointi. Tämä muodostaa ongelman sääntelyn perustuslainmukaisuuden arvioinnille. YK:n vammaissopimuksen näkökulmat ovat jääneet lähes kokonaan pois ja esityksen vaikutusarviointeja ja säätämisyjärjestysperusteluja on merkittävästi kehitettävä. On merkille pantavaa, että esityksessä käsitellään Ruotsissa tehtyä arviointia (SOU 2021:44) sivuuttaen arviointiin liittyvä kritiikki. Tätä ei voi pitää hyvän lainvalmistelukäytännön mukaisena. Ylipäätään hallituksen esityksen vaikutuksia vammaisten henkilöiden asemaan ja elinkeinonharjoittajien asemaan koskevia jaksoja ei voi nykymuodossa pitää hyvän lainvalmistelukäytännön mukaisina. Lainsäädännön laadun ja hallituksen esityksen eduskuntakäsittelyn kannalta on ongelmallista, mikäli lainvalmistelu tehdään valikoiduin tiedoin.

Esityksen vaikutuksia vammaisten ihmisten oikeuksia turvaavan lainsäädännön systematiikkaa ei ole käytännössä käsitelty muutoin kuin saavutettavuusdirektiivin implementoinnin osalta. Ylipäätänsä lainvalmistelua vaikuttaa ohjanneen esteettömyysdirektiivin implementoinnin rinnastaminen saavutettavuusdirektiivin implementointiin. Valittu näkökulma on suppea eikä välttämättä tarkoituksenmukaisin vammaisten henkilöiden ja suomalaisten elinkeinonharjoittajien näkökulmasta. Näkökulman valinta liittyyneen lainvalmistelutiimiin kokoonpanoon ja käytössä olleisiin resursseihin. Itä-Suomen yliopiston mielestä laajemmalle ja paremmin resursoitulle hankkeelle, jossa kehitettäisiin vammaisten henkilöiden oikeuksia turvaavaa lainsäädäntöä kokonaisuutena olisi tarvetta. Lainsäädännön systematiikan, käsitteiden ja periaatteiden eli niin sanottujen yleisten oppien kehittämisen pitäisi olla kiinteä osa tämän tyyppisiä sääntelyhankkeita. Kokonaisvaltaisemmalla otteella saavutettaisiin paremmin nytkin implementoitavana olevan direktiivin perustavat tavoitteet.

Hallituksen esityksessä todetaan useissa kohdissa, että jokin asia ei tule esteettömyysdirektiivin kansallisen soveltamisen piiriin, koska asia on jo esimerkiksi saavutettavuusdirektiivin tai matkustajanoikeusasetusten nojalla säännelty. Esityksestä ei kuitenkaan konkreettisesti selviä se, kattaako jo olemassaoleva sääntely kaikelta osin esteettömyysdirektiivin velvoitteet. Esityksestä ei myöskään käy ilmi, miksi siinä tilanteessa, jossa olemassaoleva sääntely kattaa esteettömyysdirektiivin velvoitteet, on arvioitu, ettei sääntelyn muuttamiselle ole tarvetta esteettömyysdirektiivin implementoinnin yhteydessä. Tällaisten arvioiden esittäminen on olennainen osa hyvää lainvalmistelua. Itä-Suomen yliopisto ei myöskään aivan jaa hallituksen esityksen näkemystä siitä, että olemassaoleva sääntely kattaisi riittävästi ne tilanteet, joissa direktiivin tavoitteiden turvaamiseksi tarvittaisiin sääntelyä. Monia vammaisille keskeisiä palveluja kuten paikallisliikenne jää valitussa lainsäädäntöratkaisussa esteettömyyssääntelyn ulkopuolelle tavalla, joka aiheuttaa kitkaa suhteessa yleiseen yhdenvertaisuuslainsäädäntöön. Vaikuttaa siltä, että valittu lainsäädäntöratkaisu edustaa joiltain osin alisääntelyä. Hallituksen esitys on tältä osin laadittu kuitenkin niin suurpiirteiseksi, ettei asiasta voi muodostaa käytössä olevan tiedon perusteella tarkkaa kuvaa.

Lainvalmistelun yhteydessä on tehty lukuisia sellaisia valintoja, jotka vesittävät direktiivin varsinaisen tavoitteen saavuttamista. Esimerkiksi vaikka mikroyrityksen määritelmä esitysluonnoksessa onkin direktiivin vähimmäisvaatimukset täyttävä, on se samalla niin laaja, että yhdeksän yritystä kymmenestä jää määritelmän ulkopuolelle. Tilanne liittyy suomalaiseen yritysraenteeseen ja olisi

direktiivin tavoitteiden toteuttamisen kannalta tärkeää, että mikroyrityksen kansallinen määritelmä rakentuisi siten, että direktiivi ulottuisi laajempaan joukkoon yritystoimintaa. Tämä olisi jo kilpailluilla eurooppalaisilla markkinoilla toimivien suomalaisyritysten oman edun mukaista. Itä-Suomen yliopisto pitää perusteltuna, että mikroyrityksen määritelmä rakennettaisiin esimerkiksi kirjanpitolain 1 luvun 4b §:ää vastaavaksi.

Esteettömyysdirektiivin soveltamisalan rajaaminen digitaalisiin palveluihin siltä osin, kuin niitä tarjotaan kuluttajille, muodostuu myös YK:n vammaissopimuksen näkökulmasta ongelmaksi, vaikka valittu lainsäädäntöratkaisu onkin kenties hahmotettavissa yhteensopivaksi direktiivin vähimmäisvaatimusten kanssa. Esimerkiksi oppivelvollisuuskoulutuksessa oleva oppilas saa oppikirjansa oppivelvollisuuskoulutuksen lakisääteisen maksuttomuuden vuoksi oppilaitokselta eikä oppikirjakustantajan ja oppilaan välille muodostu kuluttajakauppasuhdetta. Siitä huolimatta olisi YK:n vammaissopimuksen näkökulmasta välttämätöntä, että sähkökirjaa koskevat esteettömyysvaatimukset ulotettaisiin myös tähän tilanteeseen. Aivan samoin YK:n vammaissopimuksen näkökulmasta olisi sääntelytavoitteita edistävää, että sähkökirjaa koskevat esteettömyysvaatimukset ulotetaan myös elinkeino- ja ammattitoiminnan tarkoituksessa harjoitettavaan käyttöön, jotta lakimiehinä, lääkäreinä tai muissa ammateissa toimivien vammaisten henkilöiden yhtäläinen mahdollisuus ammatinharjoittamiseen turvattaisiin.

Ylipäänsä olisi siis vielä tarkasteltava sitä, ovatko valitut sääntelyratkaisut aidosti direktiivin perustavia tavoitteita parhaiten toteuttavia. Toisin sanoen olisi vielä tarkasteltava sitä, onko kansallinen lainsäätäjätodella käyttämässä direktiivin sille suomaa liikkumatilaa parhaalla mahdollisella tavalla.

Kootusti Itä-Suomen yliopisto pitää tärkeänä esteettömyysdirektiivin implementointia, mutta katsoo, että hallituksen esityksen valmistelu on vielä siinä määrin kesken, ettei sen vaikutuksiin voi ottaa täsmällistä kantaa. Esitys ei ole vielä lähellä sellaista laatutasoa, jota eduskuntaan vietävältä hallituksen esitykseltä tulee hyvän lainvalmistelutavan näkökulmasta odottaa, ja siksi sen perusvalmistelua tulee jatkaa. Ottaen huomioon esityksen merkitys vammaisten henkilöiden oikeuksille, on tärkeää, että se valmistellaan huolella.

Kysymyksiä lausunnonantajille

Lakiuudistuksen valmistelun aikana on keskusteltu valvontakokonaisuuden järjestämisestä.

Valvontakokonaisuus on kuitenkin tässä vaiheessa osin avoin.

Lausunnonantajia pyydetään ottamaan kantaa valvontaan kokonaisuudessaan.

Miten tuotteiden ja palvelujen esteettömyyden valvonta olisi tarkoituksenmukaista järjestää?

Kokonaistilanteen valvontavastuun olisi hyvä olla yhdellä ministeriöllä kuten sosiaali- ja terveysministeriöllä, jolle kunkin toimintakokonaisuuden valvontaviranomaiset raportoisivat. Valitusjärjestelmä tulee rakentaa yhden luukun periaatteen mukaisesti.

Lausunnonantajia pyydetään kommentoimaan erityisesti palvelujen valvontaa (esitysluonnoksen luku 4.2.6, sivut 83, 85 – 87), kun digitaalisten palvelujen valvonta on tarkoitus keskittää edelleen Etelä-Suomen aluehallintoviraston saavutettavuusvalvonnan yksikköön. Lisäksi pyydetään ottamaan kantaa sähköisen viestinnän palvelujen ja audiovisuaaliseen mediaan pääsyn valvontaan sekä liikennettä koskevien esteettömyystietojen esittämisen valvontaan (laki liikenteen palveluista).

Olisi tärkeää järjestää valitustie yhden luukun periaatteen mukaisesti.

Erityisesti tuotteiden markkina- ja palveluvalvonnan järjestäminen on esityksessä vielä avoin. Lausunnonantajia pyydetään esittämään näkemyksenä alla esitettyihin (esitysluonnoksen luku 4.2.6.3, sivut 84-85) vaihtoehtoihin markkina- ja palveluvalvonnan järjestämisestä.

Olisi syytä selvittää Kilpailu- ja kuluttajaviraston mahdollista roolia valvovana tahona. Selvitystyön yhteydessä olisi syytä selvittää olisiko saavutettavuusdirektiiviin liittyvä saavutettavuusvalvontakin syytä siirtää samaan paikkaan eli pois Etelä-Suomen aluehallintovirastolta.

Valmistelussa on ollut esillä erilaisia vaihtoehtoja:

D. Joku muu?

Rakennettu ympäristö

Esteettömyysdirektiivin vaatimukset rakennetulle ympäristölle on esitetty esteettömyysdirektiivin liitteessä III. Jäsenvaltiot voivat päättää kansallisesti, onko rakennetun ympäristön täytettävä liitteessä III vahvistetut esteettömyysvaatimukset. Tässä vaiheessa esitetään, että rakennettua ympäristöä koskevia vaatimuksia ei otettaisi mukaan tähän esitykseen vaan sen soveltamisesta päätettäisiin myöhemmin (ehdotus esitysluonnoksen sivuilla 92-94). Lausunnonantajia pyydetään lausumaan erityisesti siitä:

- Miten esteettömyysdirektiivin soveltaminen palvelun tarjoajan vastuulla olevaan rakennettuun ympäristöön konkreettisesti edistäisi esteettömyyttä ja kuinka laajamittaiseksi arvioitte vaikutukset rakennetun ympäristön esteettömyyteen?**
- Minkälaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esteettömyysdirektiivin soveltamisella rakennettuun ympäristöön olevan palvelun tarjoajalle? Kuinka suuren osuuden esteettömyysdirektiivistä aiheutuvista kokonaiskustannuksista ne muodostaisivat?**

Kysymykset, joihin lausunnonantajia erityisesti pyydetään ottamaan kantaa kertovat siitä, että hallituksen esitys perustuu rakennettua ympäristöä koskevalta osalta oikeudellisesti kestävämmille lähtökohdille. Tämän takia emme vastaa lausunrossamme näihin kysymyksiin vaan sen sijaan käsittelemme rakennetun ympäristön esteettömyyden huomiointia osana esteettömyysdirektiivin implementointia yleisemmin.

Mikäli rakennetun ympäristön esteettömyys hallituksen esityksen mukaisesti jätetään tässä vaiheessa pois kansallisesta lainsäädännöstä, Suomi ei toimeenpane YK:n vammaissopimusta täysimääräisesti vaan sen sijaan loukkaa YK:n vammaissopimusta. Hallituksen esityksen luonnoksessa valittua ratkaisua perustellaan on Ruotsin ratkaisulla jättää rakennettu ympäristö pois esteettömyysasetuksen implementoinnista. Perustelu on kestävä, sillä YK:n vammaissopimusta valvova YK:n vammaiskomitea on tältä osin katsonut Ruotsin loukkaavan YK:n vammaissopimusta. Hallituksen esitysluonnos on tältä osin ihmisoikeussopimusten vastaisena myös kansallisten perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten vastainen. Ottaen huomioon perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä syntyneet perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset, esitettyssä muodossa

hallituksen esitysluonnosta ei voida hyväksyä eduskunnassa. Esitystä on korjattava siten, että rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimukset sisällytetään esitykseen.

Vammaisten henkilöiden mahdollisuuteen käyttää esteettömiä ja saavutettavia tuotteita vaikuttaa keskeisesti myös se, että ympäristö ja liiketilat, joissa näitä tuotteita tarjotaan, ovat esteettömiä. Ilman rakennettuun ympäristöön kohdistuvaa sääntelyä esteettömyysdirektiivin tavoitteet uhkaavat jäädä toteutumatta tai ne toteutuvat vain osan vammaisista henkilöistä kohdalla. Etenkin näkö- ja liikuntavammaisten oikeuksien kannalta rakennetun ympäristön esteettömyys on helposti olennainen ehto esteettömien tuotteiden käytölle (ajatelkaamme vaikka lähtöselvitysautomaatteja, joihin esteettömyysdirektiiviä sovelletaan).

Rakennettua ympäristöä koskevilta osin valtioneuvoston tulisi lainsäädännön perusvalmistelun yhteydessä toimeenpanna vielä selvitys, jossa kartoitettaisiin niitä oikeudellisia, etenkin YK:n vammaissopimukseen palautuvia, lähtökohtia, joille kansallisen lainsäädännön tulisi rakentua. Merkityksellistä on, että YK:n vammaissopimuksen valvonnassa on katsottu (ks. CRPD/C/14/D/21/2014) katsonut, että ”5 artiklan 2. kohdan ”syrjintäkielto velvoittaa määrittelemään kielletyksi syrjinnäksi pääsyn epäämisen vammaisilta yhdenvertaisesti fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin tai palveluihin”. Komitean mukaan velvollisuus esteettömyyden järjestämiseen on olemassa jo ennen kuin yksilö pyytää saada päästä johonkin fyysiseen paikkaan tai saada käyttää jotakin palvelua. Esteettömyyden järjestämiseen velvollinen ei voi laiminlyödä veloitettaan vetoamalla taakkaan, joka aiheutuu esteettömyyden järjestämisestä vammaisille henkilöille.

Itä-Suomen yliopisto pitää valitettavana, että hallituksen esitysluonnoksessa esitetään heikosti perusteltuja ja yliopiston käsityksen mukaan virheellisiä näkemyksiä rakennetun ympäristön esteettömyysäänösten vaikutuksista. On epäuskottavaa, että rakennettua ympäristöä koskevat direktiivin määräykset voisivat sellaisenaan johtaa esimerkiksi joidenkin toimipisteiden sulkemiseen kuten esitysluonnoksessa viitataan voivan tapahtua. Esitysluonnoksen taustalla ei vaikuta olevan asianmukaisia selvityksiä ja arvioita. Vaikuttaa siltä, että tältä osin direktiivin implementoinnissa ei olla vielä edes perusvalmisteluvaiheessa vaan sen sijaan jopa lainsäädäntöhankkeen esivalmisteluvaiheelle tyyppillinen tietopohjan hankkiminen on jäänyt tekemättä. Tästä on vielä pitkä matka hyvien säännösten kirjoittamiseen, mutta lainsäätäjällä on direktiiviä implementoidessaan velvollisuus kulkea tuo matka.

Itä-Suomen yliopisto pitää välttämättömänä, että liite III rakennetusta ympäristöstä sisällytetään direktiivin kansalliseen toimeenpanoon. Hallituksen esitystä ei voida saattaa valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttäväksi, jos rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimuksia ei ryhdytä soveltamaan samanaikaisesti muiden esteettömyysvaatimusten kanssa. Rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimukset eivät ole asiaa YK:n vammaissopimukseen liittyvien veloitteiden kautta tarkasteltuna erotettavissa muista direktiivissä tarkoitetuista esteettömyysvaatimuksista. Direktiivin liitteen III mukaisista vaatimuksista esimerkiksi uloskäyntien, hätäpoistumisteiden sekä pelastussuunnitelmien esteettömyysvaatimuksia voidaan pitää

vammaisten henkilöiden perusoikeuksien turvaamisen kannalta suorastaan poikkeuksellisen keskeisinä.

Itä-Suomen yliopiston katsoo, että direktiivin tavoitteiden asianmukainen saavuttaminen edellyttää vielä direktiivin liitettä III yksityiskohtaisemman kansallisen sääntelyn luomista. On valitettavaa, että valtioneuvosto ei ole ryhtynyt asiassa lainsäädäntötoimiin.

Itä-Suomen yliopisto haluaa erikseen kiinnittää huomion siihen, että rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskeva sääntely on yleisestikin tällä hetkellä liian väljää ja vammaissopimuksen kannalta ongelmallista. Tilanne ei ole korjaantumassa kaavoitus- ja rakentamislain uudistuksessakaan, sillä sellaiset esteettömyyssäännökset, joiden tulisi perustuslain 80 §:n näkökulmasta kuulua laintasoisen sääntelyn piiriin, esitetään säilytettäväksi asetuksentasoisina. Kun käynnissä olevia lainvalmisteluhankkeita katsoo kokonaisuutena, vaikuttaa siltä, että Suomessa ei ole tällä hetkellä halua ottaa rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskevan sääntelyn kehittämistä riittävän vakavasti. Itä-Suomen yliopiston käsityksen mukaan Suomessa olisi käynnistettävä esteettömyyslainsäädännön kokonaisvaltainen kehittäminen asettamalla tätä varten riittävän laajapohjainen ja toimeksiannoltaan riittävän vahva työryhmä.

Muita huomioita esityksestä

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Itä-Suomen yliopisto pitää valittua käsitteistöä ongelmallisena. Kansallisesti käsitteet "saavutettavuus" ja "esteettömyys" on ymmärretty siten, että saavutettavuus viittaa tiedollisiin ja kielellisiin tekijöihin, kun taas esteettömyys on ymmärretty rakennetun ympäristön esteiden poistamisena tai vähentämisenä. Tässä lakiehdotuksessa ei kuitenkaan tätä jaottelua käytetä, koska jaottelua ei ole käytetty direktiivin suomennoksessa. Kansallinen lainsäädäntö tulisi kuitenkin rakentaa kansallisten oikeuskäsitteiden varaan eikä kiireellä tehdyillä eu-käännöksillä saisi olla sellaista vaikutusta käsitteistöön, kun nyt vaikuttaa olevan. Itä-Suomen yliopisto toivoo, että lainvalmistelun yhteydessä harkitaan vielä uudestaan sitä, miten käsitteitä 'esteettömyys' ja 'saavutettavuus' käytetään.

Sähkökirjoja koskien esitysluonnoksessa ei ole tunnistettu niiden merkitystä demokratialle (vrt. kirjastolaki). Implementoitavalla direktiivillä on merkittävä demokratiapoliittinen ulottuvuus, sillä sähkökirjojen lisääntyminen painettujen kirjojen versioina (ei vain niiden korvaajina) lisää eri ihmisryhmien mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan ja hankkia tietoa. Itä-Suomen yliopisto pitää siten ongelmallisena, että hallituksen esityksessä sähkökirjan käsite määritellään direktiivin määritelmää supeammin siten, että huomattava osa sähkökirjoista jää esitetyn sähkökirjan määritelmän ulkopuolelle. Katsomme, että hallituksen esitysluonnos on tältä osin direktiivin vastainen ja vaatii korjaamista. Sähkökirja on määriteltävä teniikkaneutraalisti kiinnittäen huomio siihen, kuinka sähkökirjassa olennaista on tietosisältöjen käyttäminen teknisellä lukulaitteella. Määritelmä voi olla esimerkiksi seuraava: "Sähkökirjalla tarkoitetaan pääosin teksti- tai graafisessa muodossa olevaa sähköistä teosta, joka muodostuu tiedostosta tai tiedostojen kokonaisuudesta ja

jolla on yksilöllinen nimeke tai pysyvä tunniste tai muulla tavalla tunnistettu. Sähkökirjalla tarkoitetaan myös palvelua, jossa edelleen tarkoitettu teos on digitaalisina tiedostoina saatettu yleisön saataville siten, että tiedostoja voidaan käsitellä, lukea ja käyttää ja niissä voidaan navigoida tavalla, joka on kirjan erilaisille käytömuodoille."

Itä-Suomen yliopisto pitää myös direktiivin vastaisena, kun direktiiviä luetaan yhdessä YK:n vammaissopimuksen kautta, esitysluonnoksessa omaksuttua lainsäädäntöratkaisua vapauttaa kohtuuttoman rasitteen käsitteen kautta sähkökirjojen tuottajia esteettömyysvaatimusten noudattamisesta. Tekijänoikeuslainsäädännön kautta johdettu perustelu valitulle lainsäädäntöratkaisulle ei ole mielestämme oikeudellisesti kestävä. Tapa, jolla esitysluonnoksessa tässä yhteydessä lähestytään kohtuuttoman rasitteen käsitettä, ei ole linjassa sen kanssa, miten yhdenvertaisuuslain kohtuullisen mukauttamisen käsitettä (siihen liittyvää kustannusrasitusta) on lähestytty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisukäytännössä. Itä-Suomen yliopisto katsoo, että kohtuuttoman rasitteen soveltamisalaa on rajattava siten, että sähkökirjatuottajat veloitetaan täysimääräisesti tai lähes täysimääräisesti noudattamaan esteettömyysvaatimuksia myös siinä tilanteessa, että ne eivät ole uudistaneet tuotantoprosessejaan tai hankkineet riittävää osaamista. Direktiivin perustavana tavoitteena on nimenomaan vaikuttaa siihen, että tuottajat uudistavat tuotantoprosessejaan ja hankkivat osaamista.

Sähkökirja sekä itsepalvelupäätteitä lukulaitteita koskevissa määrittelyissä mainitaan tekstistä puheeksi ominaisuus. Jotta tekstistä puheeksi -ominaisuutta voidaan hyödyntää, edellytyksenä on, että se käyttää kansallisia kieliä. Maininta kansallisista kielistä tulee lisätä tekstistä puheeksi -ominaisuuden määrittelyihin. Tässä yhteydessä on kiinnitettävä huomio myös saamen kielen asemaan, mitä hallituksen esityksen valmistelussa ei vaikuteta vielä tehdyn.

Lainvalmistelussa ei ole kiinnitetty asianmukaista huomiota kognitiivisesti vammaisten henkilöiden asemaan. Hallituksen esitysluonnoksen jatkovalmistelun yhteydessä on huolehdittava, että palveluiden esteettömyydessä ja saavutettavuudessa huomioidaan selkokielinen sisällöntuotanto.

YK:n vammaissopimuksen veloitteiden näkökulmasta on ongelmallista, että esteettömyysvaatimukset eivät koske kaupunki- tai esikaupunkiliikenteen palveluja eikä myöskään alueellisen liikenteen palveluja. Näin esimerkiksi pääkaupunkiseudun paikallisliikenne, joka on erittäin merkittävä tekijä alueella asuville vammaisille henkilöille, jää sääntelyn soveltamisalan ulkopuolelle. Itä-Suomen yliopisto katsoo, että sääntelyä on muutettava siten, että tällaisesta rajauksesta luovutaan.

Hätätekstiviestipalvelua on pidettävä tällä hetkellä perustuslain 17 §:n näkökulmasta ongelmallisena rekisteröintivelvoitteen ja rajatun käyttöaikansa vuoksi. Itä-Suomen yliopisto katsoo, että lainsäätäjällä on käsillä olevasta direktiivin implementoinnista riippumatta valtiosääntöinen toimintavelvoite vakinaistaa kuurojen ja viittomakielisten käytettävissä olevat hätäviestipalvelut siten, että ne ovat vuorokauden ympäri käytettävissä ilman ennakkorekisteröitymistä. Itä-Suomen yliopisto pitää valitettavana, että hallituksen esitys ei rakennu tälle lähtökohdalle, vaikka siinä sitoudutaankin edistämään asiaa.

Itä-Suomen yliopisto pitää valitettavana, että esitykseen ei sisälly säännöksiä esteettömyysvaatimusten soveltamisesta rahoitus- ja pankkipalveluihin. Yliopisto katsoo, että asian selvittämistä tulisi kiirehtiä palveluiden merkityksen vammaisille henkilöille vuoksi.

Rautiainen Pauli
Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos